

Я. М. Юрик

**ДО ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО
ТА ФІЛОСОФСЬКОГО АСПЕКТУ ВИКОРИСТАННЯ
ІДЕНТИЧНОСТІ В АРХІТЕКТУРІ
ГРОМАДСЬКИХ ЦЕНТРІВ МІСТ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ
(НА ПРИКЛАДІ ЛЬВОВА)**

У статті розглянута проблема ідентичності в архітектурі як втілення пріоритетів та цінностей суспільства в певний час. На прикладі архітектури громадського центру м. Львова – культурної світової спадщини ЮНЕСКО розкрито просторовий прояв ідентичності (національної, регіональної, міської), проаналізовано культурний та філософський аспект ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, архітектура; культурний та філософський аспект; національна, регіональна, міська ідентичність; громадський центр міста.

Y. M. Yuryk

**TO QUESTION OF CULTURAL AND PHILOSOPHICAL
ASPECT OF THE USE OF IDENTITY
IN ARCHITECTURE OF COMMUNITY CENTRES
OF CITIES OF WESTERN UKRAINE**

Considered problem of identity in architecture as embodiment of priorities and values of society in set time. On the example of architecture of community centre of Lviv – cultural world legacy of UNESCO the spatial display of identity is exposed (national, regional, city), the cultural and philosophical aspect of identity is analysed.

Key words: identity, architecture; cultural and philosophical look; national, regional, city identity; community centre of city.

Поняття “ідентичність” розглядають здебільшого з аспекту соціології, філософії, психоаналізу, культурології, ідеології, пізніше в мистецтвознавстві, а відтак, і в архітектурі. Так, багатоаспектність феномена ідентичності розглядали такі вчені: у

філософії – М. Хайдегер (“Ідентичність та різноманітність”), Е. Еріксон (“Ідентичність та життєвий цикл”), Іоан Павло II (“Пам’ять та ідентичність”), Г. Койп (“Конструкція ідентичності”), у соціології – А. Гіденс (“Сучасність та само ідентичність”), Л. Нітхаммер (“Колективна ідентичність”), М. Кастеллс (“Влада ідентичності”), Хангнінгтон (“Хто ми є?”), у політології – Т. Майєр (“Політика ідентичності”, “Європейська ідентичність”) та інші. За темою ідентичності видали одну з найповніших енциклопедій О. Маркварда та Карл-Гайнц Штірле. У 1997 році О. Маквард зазначив: “Коли я коротко підсумовую 765 сторінок цієї енциклопедії, яка, в свою чергу, висвітлює понад 2500 років літературної, близько 2500 років філософської, більше 100 років соціологічної, психологічної і соціально-психологічної дискусії, присвяченої темі ідентичності, то роблю висновок, що в розумінні, важливому для нашого контексту, “ідентичність” означає відповідь на запитання, хто людина є через її єдність з самою собою і через її іншість порівняно з іншими”. А дискусії щодо поняття ідентичності стосуються трьох основних парадигм: соціально-психологічної, постмодерної та культурознавчої парадигми “пост-модернізму” [2; 9, 12].

З-поміж культурологічних категорій загалом та архітектури зокрема виділяється універсальне поняття “ідентичність”, яке характеризує взаємодію окремої особистості або спільноти з архітектурним довкіллям [2, 5]. Це загальне поняття дало можливість більш досконально, під новим кутом зору та у ширшому діапазоні розглянути питання архітектури та, насамперед, громадських центрів міст. Бо пам’ятки архітектури та містобудівні комплекси зосереджені у історичних центрах міст, які виконують функцію громадських центрів.

Водночас питання “ідентичності” у вітчизняних наукових архітектурних дослідженнях та публікаціях почали з’являться спорадично в останні роки. Лише Богданом Черкесом до наукової галузі теорії та історії архітектури і містобудування було введено категорію “ідентичності” та “національної ідентичності” з розкриттям їхнього змісту і формулювання концепцій формування національної ідентичності засобами архітектури).

Водночас осмислення питання ідентичності в світовій теорії

та архітектурній практиці є надзвичайно актуальним. Так, ще у “Новій афінській хартії”, прийнятій Європейською хартією урбаністів у 1998 року (принципі збереження місцевої (локальної) специфіки) зазначено, що урбаністичне планування повинно забезпечити охорону ідентичності і традиційних елементів міського середовища: історичних ділянок, будинків, озелених і відкритих територій. У майбутньому урбаністичне планування має відновити належне місце і забезпечити можливості розвитку місцевим будівельним традиціям, які надають індивідуального характеру і підтримують ідентичність міст та регіонів. Проектні рішення необхідно ґрунтувати на аналізі естетичних, функціональних, культурних, функціональних та історичних цінностей, специфічних для цієї території при діалозі між планувальниками і представниками інших професій, зокрема архітекторами, землевпорядниками, ландшафтними архітекторами, екологами, економістами, соціологами, художниками тощо [1, 17]. У програмній заяві XXI Світового конгресу архітекторів, який відбувся у Берліні в 2002 році, зазначено, що “ціллю сучасної архітектури є досягнення максимальної технологічності без втрати національної ідентичності” [3, 14]. Зауважимо, що архітектура завжди була втіленням естетичних смаків і ідеалів нації, вибором свого часу і мірилом рівня культури, тобто матеріальним втіленням своєї ідентичності і унікальної художньої свідомості як суспільства в цілому, так і окремої особи зокрема. Водночас вона є “нашаруванням ідентичностей” (Б.Черкес). Тобто, проблема ідентичності в архітектурі розглядається як матеріалізоване втілення пріоритетів та цінностей певного суспільства в певний час.

Очевидно, що в умовах глобалізованого світу виникає загроза збереження культурної ідентичності не тільки нації, але і культурно-історичного регіону. Ця проблема: особливо актуальна для Західного регіону, який є культурною скарбницею України, тут розташована третина всіх пам’яток архітектури в Україні. Тобто, ідентифікація культурних цінностей і проблема охорони архітектурної спадщини є першочерговими завданнями в умовах з активної інтеграції України у загальноєвропейський культурний простір.

Тому сучасна архітектура історичних громадських центрів повинна окреслювати ідентичність того регіону, де живе певна етнічна спільнота зі збереженням регіональних рис. Відтак, збереження культурної ідентичності в глобалізованому світі підводить до осмислення таких філософських пар проблем “чужого і свого”, “діалогу культур чи глобалізації”, “старого і нового”, “спадковості і новизни”, “національного і регіонального” та “місця культурної спадщини”, “ідентичності чи універсалізації”. Філософський аспект ідентичності можемо розглядати на трьох ієрархічних рівнях стосовно України: національному, регіональному, міському. В архітектурі відповідно виділяють (за Б. Черкесом) у просторовому прояві відповідно національну, регіональну (локальну) та міську ідентичності.

Оскільки сприйняття і розуміння архітектури тісно пов'язана з осмисленням основної філософської проблеми – світоглядної, то, відповідно, можемо виділити такі світогляди: професіонала – архітектора, споживача архітектури (замовника і особи, що перебуває в архітектурному середовищі як глядача); загального, своєрідного регіонального світогляду територіальної спільноти); влади (різного рівня). На різних рівнях (врахуємо і соціальний стан) – безумовно і різний світогляд. А відтак, і різне розуміння проблеми ідентичності загалом і архітектурної у її просторовому прояві зокрема. Актуальним у час незалежності України завданням є розуміння проблеми ідентичності на різних рівнях, порівняння їхніх світоглядів та усвідомлення кожного з них зокрема важливості проблем ідентичності та процесу ідентифікації.

Навіть побіжний огляд основних етапів історичного розвитку архітектури громадських центрів міст свідчить про те, що вона тісно пов'язана з розвитком суспільства, його поглядами, пріоритетами та цінностями. Адже зміна суспільного устрою неминуче призводить до змін у всіх ланках життя, у тому числі архітектури і першочергово – архітектури громадських центрів міст. Візуалізація у просторовому прояві ідентичності (культурної та національної загалом), регіональної і міської впливає на життя, свідомість особистостей – носіїв ідентичності.

Розглянемо проблему ідентичності в архітектурі громад-

ського простору м. Львова – культурної світової спадщини ЮНЕСКО на різних ієрархічних рівнях:

- глобальному – приклад збереження культурної ідентичності в сучасному глобалізованому світі та водночас приклад міжкультурного діалогу;

- національному – форпост та втілення національних ідей і національної культури, тобто національної ідентичності та водночас синтезу національного та міжкультурного (етнічного);

- регіональному – як центр Західної України (збереження регіональної архітектурної школи та впливів європейського зодчества);

- міському – в контексті просторового розвитку міста, розгляду його як живого динамічного організму зі збереженням унікальної історичної архітектурно-планувальної структури та “нашарувань ідентичностей”, питання міської культури і стилю життя, стану культурного краєвиду та архітектурного образу міста;

- індивідуальному – синтезу індивідуальної ідентичності творця архітектури громадського простору міста та чиновника, що “керує розвитком міста”;

- який таким чином виступає віддзеркаленням колективного світогляду влади. Питання індивідуальної і колективної ідентичності – рівності чи протилежності світогляду влади і суспільства (зокрема міської громади) та місця і позиції творця.

Наприклад, маловідомим залишається той факт в історії Львова, що німецькі окупанти виношували радикальні плани зміни розпланування і загального архітектурного образу Львова – перетворення узгір'я Цитаделі у новий головний осередок міста, надавши йому домінуючого значення у міському просторі, що символізує силу і міць авторитарної влади. При цьому історичне розпланування міста брали до уваги тільки тією мірою, якою можна було простежити “німецькі риси” у просторовому укладі середмістя Львова [1, с.59]. Таким чином, торкаючись питання ідентичності в часовому прояві як авторитарного та демократичного типу правління, а відтак, тоталітарного та демократичного суспільства, слід згадати питання ролі ідеології та міфології як важливих чинників в історії та культурі пев-

ного покоління та їх надбань прийдешнім поколінням. Адже після встановлення нової політичної влади в архітектурі відразу відображається пошук засобів вираження змін, що відображаються в суспільстві, тобто пошук нових яскравих метафор та зрозумілих всім змістів. А завданням архітектури є “переклад” її специфічною мовою вербальних міфів, запропонованих правлячою елітою, та візуалізація їх в архітектурних композиціях. Саме в архітектурі громадських центрів міст відбувається найперше цей процес [2, 268]. Це підводить до необхідності осмислення філософських пар проблем: індивідуального – колективного, ілюзорності – реальності, старого – нового, влади – суспільства, поведінки – стратегії тощо.

Отже, з часу проголошення незалежності України минуло близько 20 років, і в архітектурі України зокрема, як і в суспільстві загалом спостерігаються зрушення, які свідчать про певні зміни. Осмислення впливу ідентичності на формування архітектури громадських центрів міст, як матеріалізованого вияву цінностей суспільства є відкритим і необхідним для популяризації надбань суспільства в світовому контексті, для підвищення рівня міської культури та способу і рівня життя та ідентифікації себе і збереження своєї культурної ідентичності.

Література:

1. Посадський Б. С. Пространство города и городская культура (на сломе XX-XXI ст.): Монография. – Львов: Издательство национального университета “Львовская политехника”, 2007.
2. Черкес Б. С. Национальная идентичность в архитектуре города: Монография. – Львов: Издательство национального университета “Львовская политехника”, 2008.
3. XXI World Congress of Architecture. Programme and Information. – Berlin UIA/BDA 2002.